

Anna-Leena Toivonen

**Etelä-Pohjanmaan
valtamerentakainen
siirtolaisuus
1867–1930**

Väitöskirjan yhteenveto

Esitetään Helsingin Yliopiston Filosofisen Tiedekunnan
Historiallis-kielitieteellisen Osaston suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi luentosalissa 19
lauantaina, lokakuun 26 päivänä 1963 kello 12.

Helsinki 1963

**Verkkoversio:
Siirtolaisuusinstituutti 2009
www.migrationinstitute.fi**

Anna-Leena Toivonen

Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1867–1930

VII. KATSAUS TUTKIMUSTULOKSIIN

Suomen kansa koki viime vuosisadan loppukymmenillä, 1860-luvulta lähtien yhden historiansa suurimpia ja monipuolisimpia murroksia. Se tuli näkyviin niin valtiollisen ja taloudellis-yhteiskunnallisen kuin kulttuurielämänkin alalla. Talouselämässä se merkitsi teollistumisen alkamista, elinkeinoelämän monipuolistumista ja elintason nousua. Vanha, paikallaan pysyvä, stabiili maalaisyhteiskunta alkoi muuttua nykyaikaiseksi, liikkuvaksi eli mobiiliksi. Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu, miten yksi Suomen maakunnista, EteläPohjanmaa, osallistui sata vuotta siten matkaan lähteneeseen taloudellisyhteiskunnalliseen muutosprosessiin.

Liikenneyhteydet ovat kaikkina aikoina olleet talouselämälle perustaa luovia. Maamme pitkien vesireittien kanavoiminen ja rautateitten rakentaminen siirsivät viime vuosisadan lopulla Suomen taloudellisen painopisteen lännestä etelään, Pohjanlahdelta Suomenlahdelle. Pohjanmaan jokilaaksot, jotka vanhan maatalous- ja manufaktuurikauden aikana olivat olleet erinomaisessa asemassa, jäivät nyt syrjästä katsomaan etelän teollisuuskeskusten syntymistä ja sisäsuomalaisen vaurastumista metsiensä varassa.

Etelä-Pohjanmaalla syntyi elinkeinopula. Kytösavut kyllä levittivät lakeuden leipämaata, mutta eivät sittenkään tarpeeksi maakunnan runsaille lapsilaumoille. Maatalouden vanhat sivutulolähteet olivat tyrehtyneet. Teollisuudelle ei ollut edellytyksiä omassa maakunnassa. Muualle oli mentävä.

Entinen elinkeinoelämä erätaloudesta tervanpoltoon, laivanrakennukseen ja merenkulkuun oli tehnyt eteläpohjalaisista vitaalisia. He olivat herkkiä liikkumaan ja lähtemään ja tekivät sen yhdessä, niin kuin jokivarsien kylissä oli vuosisatain menneiden askareet ja asiatkin toimitettu. Kun tämä väestö sai kuulla 1860-luvun suurten nälkävuosien jälkeisissä taloudellisissa vaikeuksissaan Ruotsissa ja muualla Itämeren tuntumassa kausityömatkoilla kulkeneilta miehiltään kaukaisesta lännen maasta, jossa on kotoisiin verrattuna moninkertaiset ansiomahdollisuudet, se oli valmis lähtemään.

Yli kuuden vuosikymmenen kuluessa suurista nälkävuosista 1930-luvun taloudelliseen lamakauteen noin 120 000 eteläpohjalaista kuuli lännen kutsun. Sitä noudatettiin lukuisimmin 1890-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan. Yli 360 000:n suomalaisen siirtolaisen joukossa joka kolmas on eteläpohjalainen. Täältä lakeuksien maakunnasta heitä on väkilukuun nähden enemmän kuin mistään manner-Suomen läänistä. Vain Ahvenanmaalta on merten taa menneitten promille suurempi, tosin vain 1920-luvulla.

Etelä-Pohjanmaan maaseudulta lähti suhteellisesti enemmän siirtolaisia kuin kau-pungeista. Ruotsalaiset olivat innokkaampia siirtolaistien kulkijoita kuin suomalaiset, vaikka ero ei olekaan suuri. Meri lie ollut, heille tutumpi kuin sisämaalaiselle ja ruotsinmaalaisten esimerkki yhteisen kielen takia läheisempi. Amerikan-ansiot houkuttelivat samalla tavoin niin rintakyljen väkeä kuin larvamaan eläjäkin.

9/10 siirtolaisista oli maatalousväkeä, vaikka sen osuus koko Etelä-Pohjanmaan väestöstä oli vain 3/4. Kun suuri väestönkasvu oli koitunut lähinnä tilattomien hyväksi, oli luonnollista, että siirtolaisten valtaosa oli torppari- ja itsellisväkeä. Paljon heihin kuului myös talollisten lapsia. Kaikkien näitten tulevaisuudenmahdollisuudet olivat kotona jokseenkin olemattomat. 4/5 siirtolaisista eli parhaita nuoruusvuosiaan 16:n ja 40:n ikävuoden välillä. Kaksi kolmannesta heistä oli miehiä ja suurin osa naimattomia.

Eteläpohjalaisten siirtolaisten valtavirta vierähti Pohjois-Amerikkaan, Yhdysvaltoihin ja sittemmin 1920-luvulla Kanadaan. Sen rinnalla muodostavat Australian ja Argentiinan sekä muitten maitten vieläkin vähäisemmät siirtolaismäärät vain pienen purosena. Yhdysvaltoihin matkanneista suurin osa päätyi Keski-Lännen valtioihin, joissa niin luonto kuin ilmastokin sekä sittemmin edeltä menneet kotiseudun asukkaat vetivät puoleensa.

Yli kolmannes siirtolaisista matkusti lainarahoilla, monet Amerikasta lähetetyllä matkalipulla. Viime vuosisadalla matka oli vaivalloinen, kulkipa se

sitten Ruotsin, Tanskan tai Saksan kautta, mutta sitä mukaa kuin kotimainen höyrylaivayhtiö vaurastui, olot Hangon–Hullin linjalla paranivat. Se edusti laajan asiamesverkostonsa välityksellä hyviä valtameriyhtiöitä, joitten laivoiloissa myös yhteiskunnallinen kehitys tuli näkyviin. Näin täyttyi eteläpohjalaistenkin siirtolaisten kohdalla yksi liikkeen edellytys, kunnolliset tai ainakin tyydyttävät kulkumahdollisuudet.

Sitä elinkeinopulaa, johon valtamerentakaiset maat antoivat apuaan, eivät Etelä-Pohjanmaalla lieventäneet metsärahat niin kuin muualla maassa. Tyytymättömyys oleviin oloihin, elintason kohottamisen pyrkimys oli eteläpohjalaisissa menneitten aikojen perintönä voimakas, joten uusia hyödykkeitä olisi haluttu ostaa. Se ei kuitenkaan ollut mahdollista kaikille, joten maakunnassa ilmeisesti oli ns. suhteellista liikkaväestöä. Sen olemassaolo taas loi siirtolaisuudelle otollisen maaperän. Suhteel-

linen liikaväestö tosin hävisi väestönkasvunkin heiketessä tällä vuosisadalla, mutta siirtolaisuus jatkui silti joukkohengen vaikutuksen alaisena sukulaisten ja ystävien houkutuksesta, ikäänkuin jatkuvuudenlain voimasta.

Valtamerentakaiset maat säilyttivät halki siirtolaisuuden vuosikymmenten aina yleismaailmalliseen lamakauteen saakka myös taloudellisen houkuttelevuutensa. Elintaso niissä oli korkeampi ja reaaliensiot paremmat kuin Suomessa teollistensa ammann palveluksessa olevilla. Siitä syystä Etelä-Suomen kaupungit ja teollisuuskeskukset eivät vetäneet puoleensa eteläpohjalaisia työntekijöitä, jotka Amerikassa hankkivat – tosin kovalla työllä – moninkertaiset tulot ja erinomaiset säästämismahdollisuudet. Amerikkalaisen yhteiskunnan vapaudelle ja tasa-arvoisuudelle eteläpohjalaiset antoivat suuren arvon aikana, jolloin kotona vielä painoi monella tavalla sääty-yhteiskunnan sidonnaisuus. Täten niin taloudelliset kuin henkisetkin tekijät johtivat sekä ne, jotka eivät industrialismin murroskaute- na voineet nostaa elintasoan omassa maakunnassa, että jatkuvuudenlain ja yhteishengen voimasta paljon muitakin eteläpohjalaisia valtamerentakaisiin maihin eikä oman maan teollisuusseuduille, olletikin kun maakunnan maantieteellinen asema ja luonto sekä sen elinkeinoelämä vuosisatain kuluessa olivat muovanneet siirtolaisuudelle otolliset sielulliset edellytykset.

Valtamerentakaisten maitten taloudelliset suhdanteet määräisivät siirtolaisuuden ajoittaiset vaihtelut. Milloin Amerikassa oli hyvä aika, tuuli vei voimallisesti sinne- päin, päinvastaisessa tapauksessa se esti lähtöä, jopa kuljetti kotiin päin. Kotoisen pellon runsas anti voi jonkin verran lykätä lähtöpäätöstä tai heikko sitä kiirehtää. Sellaiset tekijät kuin ”vanhan väen” raskas asevelvollisuusrasitus, sortovuosien ankara poliittinen paine ja sota-ajat olivat myös omiaan kotimaan kamarasta ir- roittamaan.

Takavuosikymmenten ahtaasti kansallinen historiantutkimus ei juuri missään maassa uhrannut paljon ajatuksia eikä sivuja siirtolaisuudelle. Eräänlainen ”*raukat vain menköhöt merten taa*” -henki heitti siirtolaiset Suomenkin kansan vaihteitten ulkopuolelle. Siirtolaisuus tapahtui, joskaan ei vielä aivan maailmantalouden pii- rissä, kuitenkin Atlantin talousalueella, kuten englantilaiset tutkijat sitä nimittävät. Atlantin talousalueen teollistumis- ja urbanisoitumis-, kaupunkimaistumisproses- sissa oli näin mukana syrjäinen Suomi ja sen vähäinen jokimaakunta Etelä- Pohjanmaa.¹ Se antoi kaksi siirtolaista kolmesta kaukaiselle maalle, mutta yksi pa- lasi kotiin usein rahojen ja kokemusten rikastuttamana.

Tosin kotimaa menetti monia voimakkaita käsivarsia, kun sen työmarkkinat eivät pystyneet niitä houkuttelemaan. Työvoimasta oli aika-ajoin puute voimakkaimman siirtolaisuuden seuduilla. Viljelys 'saattoi kärsiä miesten ollessa merten takana. Joiltakuilta jäivät verot maksamatta, ja hulttion kotiin jättämä perhe joutui köy-

---

¹ 1 Thistlethwaite Migration from Europe ss. 36, 46–47, 49.

hänhoidon rasitukseksi. Väestönkasvu heikkeni, työkykyisiä oli suhteellisesti vähän lapsiin ja vanhuksiin nähden. Naiset jäivät kotiin, miehet menivät. Meren takana he saattoivat solmia toisen avioliiton ja sortua juoppouteen. Kotiyhteiskunnassa Amerikan-lesket voivat aiheuttaa siveellisen ongelman.

Toisaalta kuitenkin dollareita tuli sekä välitysliikkeitten että pankkien kautta. Kirjeissä lähetettiin muutama ”taala” silloin tällöin. Amerikan-vieraat ovat tuoneet tavaraa tuhansia arkullisia. Paketit ovat olleet suuriarvoinen apu, varsinkin toisen maailmansodan jälkeisen pulan kourissa kamppaileville vanhan kotimaan ja -maakunnan asukkaille. Amerikan-perinnöt nousevat huomattaviin summiin. Henkiset näköalat ovat avartuneet, toimeliaisuus ja yrittämisen into lisääntyneet. Ei ole tarpeen laskea tulojen ja menojen erotusta. On vain oivallettava, että on kysymys kauaskantoisesta tapahtumasarjasta, jonka seurausten päätepidettä ei näy.

Niin joukkoliike kuin siirtolaisuus olikin, se oli toisaalta syvästi individuaalinen, yksilöllinen. Lähteminen tai jääminen oli aina riippuvainen yksilöstä itsestään. Siksi valtiovalta ei milloinkaan saanut otetta tästä liikkeestä. Eräitä itsenäisyydenajan säädöksiä lukuunottamatta siirtolaisuuden voimavuosina ei saatu aikaan muuta kuin siirtolaisuustilasto, tosin korvaamaton lähdeaineisto historiantutkimukselle.

Siirtolaisuuden voimakkaimmillaan ollessa sivistyneistö suhtautui siihen yleensä kielteisesti. Asenne on ymmärrettävä sikäli, että siirtolaistiellä yksilö saattoi helpommin kuin turvallisessa kotiyhteiskunnassa joutua siveellisiin ja hengellisiin vaaroihin. Kansalliseltakaan kannalta siirtolaisuutta ei voitu hyväksyä siksi, että siirtolaisten nuoret ja voimakkaat käsivarret työskentelivät parhaat vuotensa vieraan maan hyväksi. Vasta sitä mukaa kuin siirtolaisuuden myönteiset taloudelliset seuraukset tulivat näkyviin, suhtautumistapa muuttui ymmärtäväisemmäksi. Halki vuosikymmenten sivistyneistö etsi siirtolaisuuden syitä ja keinoja sen estämiseksi, mutta ei kuitenkaan pystynyt kansansa johtajana korjaamaan tilannetta.

Talouselämän nopea kohottaminen olikin ylivoimainen tehtävä epäitsenäisessä ja köyhässä maassa. Siksi aloitekykyiset riuhtaisivat itsensä irti kotoisesta ympäristöstä etsiäkseen taloudellisesti parempaa ja henkisesti vapaampaa. Sekä niille, jotka sittemmin palasivat, että vieraaseen maahan pysyvästi jääneille ”vanhan maan ystävälliset äidinkasvot” ja synnyinseudun kuva ovat kaukana valtameren takana kirkastuneet. *”Vaimo katsahti häneen ikäänkuin jostakin kaukaa ja sanoi: ’Kyllähän minä päivät olen täällä, mutta yöt minä olen Laihialla.’*” Maila Talvio näin kuvaa siirtolaisen ikuista koti-ikävää sille kotiseudulle, josta oikeastaan syvimmältään johtui, että hän siirtolaistielle lähti.²

Etelä-Pohjanmaan, sen metsien ja soiden sekä hiljalleen aukenevain peltoja niitty-lakeuksien, sitä halkovien jokien ja vihdoin sen rantoja huuhtovan meren sekä vällinen että välitön vaikutus maakunnan asukkaisiin on ollut valtava. Tuossa tyy-

---

² Talvio Irrallaan kotikamarasta s. 209.

nessä maisemassa ja sen luomissa oloissa kasvoivat vuosisatojen kuluessa maakunnan väestön erikoispiirteet, sen omalaatuisuus, eteläpohjalaisuus. Kun maailma viime vuosisadan lopulla muuttui niin, että terva ja joki, laivanrakennus ja meri eivät enää kyenneet tyydyttämään omiaan, eteläpohjalaisuus vei osan lakeuden lapsista kaukaiseen länteen, koska maakunnan niinkuin sen kansankin kaikkinaiset elämän virrat vuosisatoja olivat vierineet Lanttä kohti.

Toteutui täydellisesti se, mitä Sakari Topelius jo v. 1845 ja häntä jäljitellen Kokkolan kappalaisena v. 1868 kuollut Jakob Schroderus parikymmentä vuotta myöhemmin kirjoitti Pohjanmaasta: ”– – ikäänkuin lakkaamata juoksevan virran alinomainen katseleminen olisi kääntänyt ihmisen ajatukset pois hänestä itsestään ja kätkössä olevasta majastansa ja vastaanseisomattomasti houkutellut häntä ulos laveaan maailmaan.”³

---

³ 3 Topelius Finland framstäldt . . . s. 228; Schroderus Pohjanmaa s. 18.